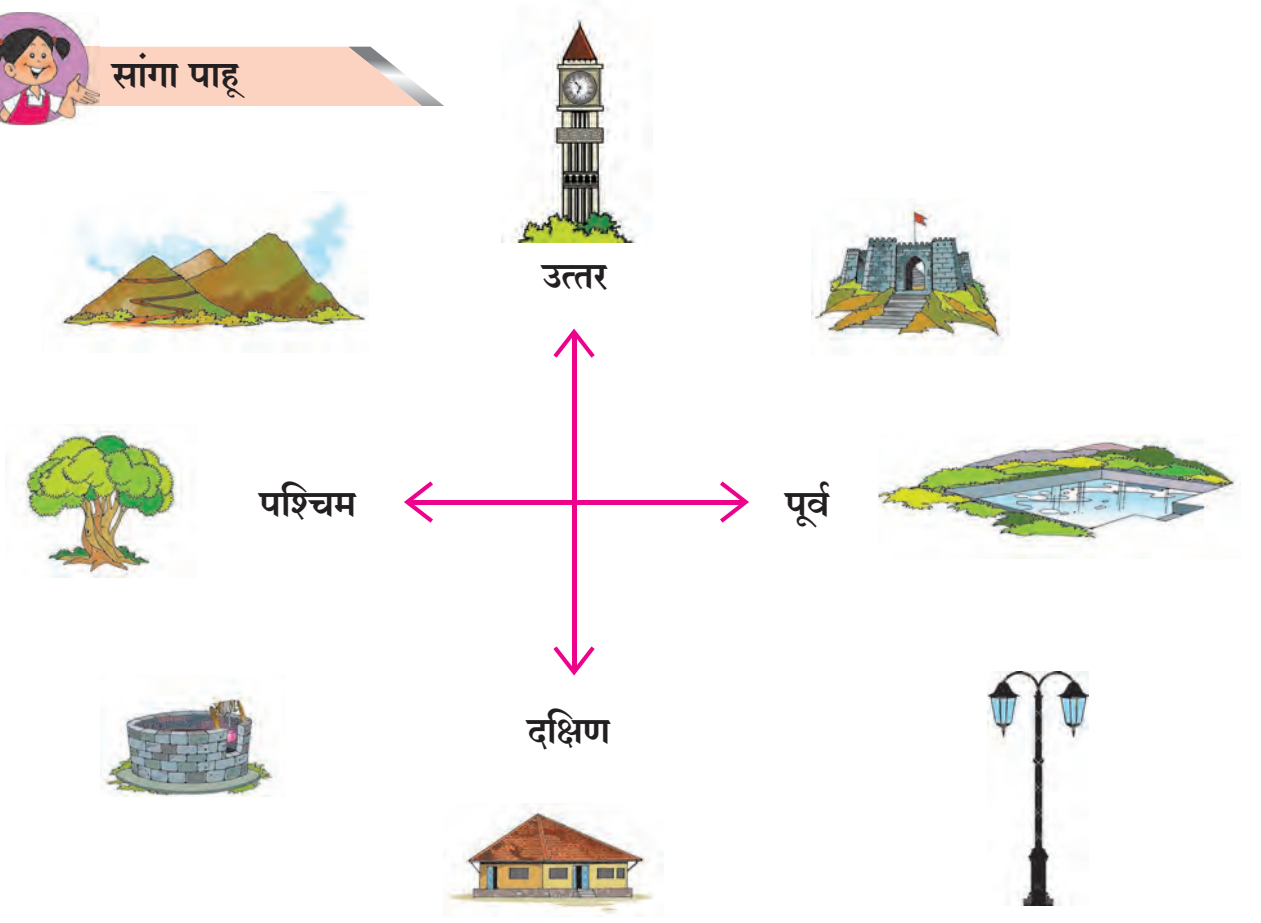

सांगा पाहू

कोणते चित्र कोणत्या दिशेला आहे ते ओळखा व खालील रकान्यांत लिहा.

चित्र	दिशा	चित्र	दिशा

आता पुढील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

प्र.१ कोणत्या चित्रांच्या दिशा तुम्ही स्वतः ओळखून लिहिल्या ?

प्र.२ कोणत्या चित्रांच्या दिशा ठरवताना तुम्हांला इतरांची मदत घ्यावी लागली किंवा अडचण आली ?

प्र.३ मागील इयत्तेत तुम्ही शिकलेल्या मुख्य दिशा कोणत्या ?

सांगा पाहू

डोंगर, विहीर, दिव्याचा खांब, किल्ला ही चित्रे मुख्य दिशांवर नाहीत. ती चित्रे कोणत्या दोन मुख्य दिशांच्या दरम्यान आहेत ते शोधा व खालील रकान्यात लिहा.

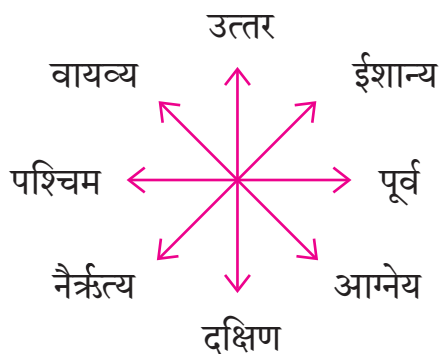
चित्र	मुख्य दिशा
डोंगर	उत्तर आणि पश्चिम
विहीर	
दिव्याचा खांब	
किल्ला	

दोन मुख्य दिशांच्या दरम्यानदेखील अनेक वस्तू असतात. या वस्तूंची दिशा निश्चित होण्यासाठी उपदिशांचा वापर करता येतो.

सांगा पाहू

खाली दिलेल्या दिशा व उपदिशांचे चक्र नीट अभ्यासा.

मुख्य दिशांच्या दरम्यान कोणत्या उपदिशा आहेत ते नीट समजून घ्या. आता पाठाच्या सुरुवातीची चित्रे पुन्हा एकदा कोणकोणत्या दिशा व उपदिशांना आहेत ते वहीत लिहा.

दिशा व उपदिशांचे चक्र छोट्या आकाराच्या कागदावर काढा. ते आपण पुढे वापरणार आहोत.

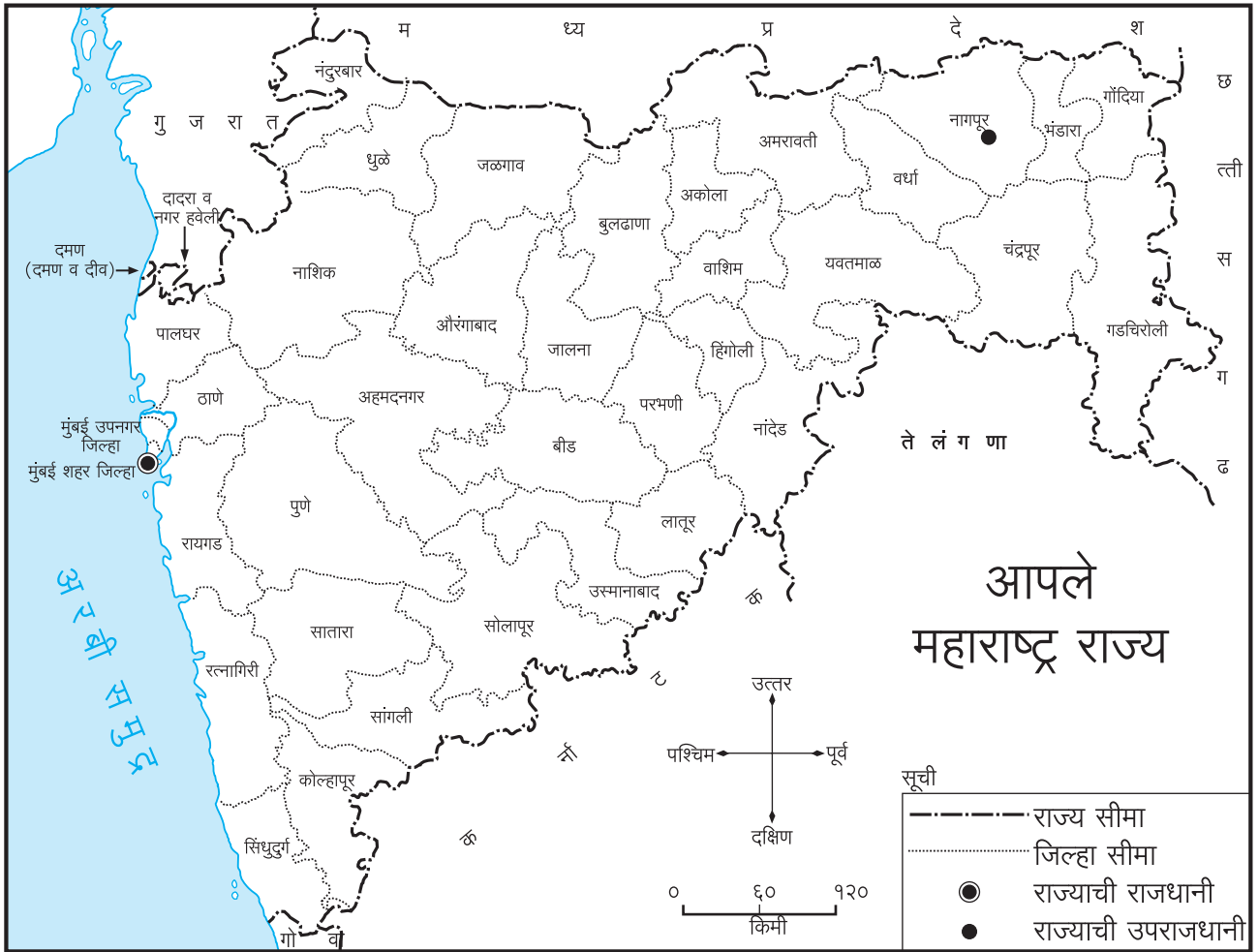

माहीत आहे का तुम्हांला

दिशा या नेहमी जमिनीला समांतर असतात. म्हणून नकाशा नेहमी स्थानिक दिशांनुसार जमिनीवर ठेवावा. नंतर त्याचे वाचन केले तर ते अचूक होते.

जरा डोके चालवा

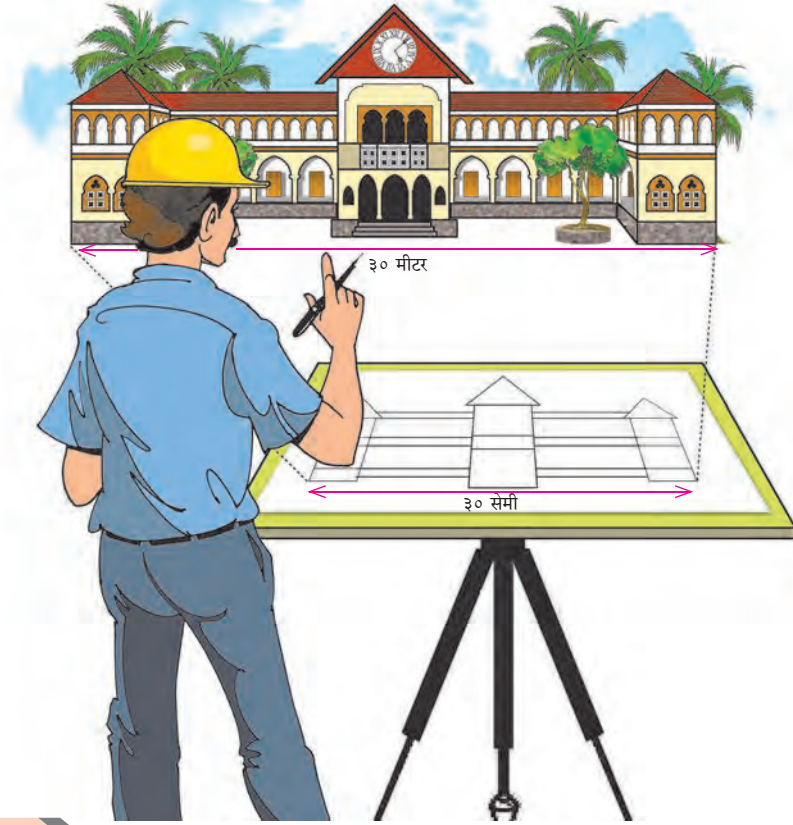

- तुम्ही तयार केलेल्या दिशाचक्राचा वापर वरील नकाशासाठी करा.
- बीड जिल्ह्यात दिशाचक्र ठेवून, कोणकोणते जिल्हे दिशा व उपदिशांवर येतात त्याची नोंद करा.
- दिशाचक्र इतर जिल्ह्यांवर ठेवून, कोणकोणते जिल्हे दिशा व उपदिशांवर येतात त्याची नोंद करा.
- दिशाचक्र राज्याच्या मध्यभागी ठेवा व आपल्या जिल्ह्याचे राज्यातील स्थान समजून घ्या.

परिसरामधील ठिकाणे एकमेकांपासून काही अंतरावर असतात. या ठिकाणांचा आकारही मोठा असतो. नकाशाचा आकार मात्र त्यामानाने लहान असतो. त्यामुळे ठिकाणांमधील अंतरही नकाशात दाखवताना कमी करावे लागते.

चित्र काढताना आपण घर, डोंगर, माणसे इत्यादींची चित्रे, कागदाच्या आकारात मावतील अशी लहान आकारात काढतो. नकाशा तयार करतानाही असेच करावे लागते. परंतु असे करताना जमिनीवरील दोन ठिकाणांमधील अंतर विचारात घेतले जाते, ते नकाशात किती प्रमाणात कमी करावे ते ठरवले जाते. म्हणजेच नकाशातील ठिकाणांमधील अंतर हे प्रमाणबद्ध असते. खालील चित्राच्या साहाय्याने हे समजून घ्या.

जरा डोके चालवा

रसिका आणि रेश्मा यांच्या घरांतील अंतर १० किलोमीटर (किमी) आहे. नकाशा काढण्यासाठीचे प्रमाण १ सेंटिमीटर (सेमी) = १ किमी असे आहे. नकाशामध्ये, त्यांच्या घरांमधील अंतर किती असेल ?

वहीच्या कागदावर फूटपट्टीच्या साहाय्याने अंतर काढून पहा.

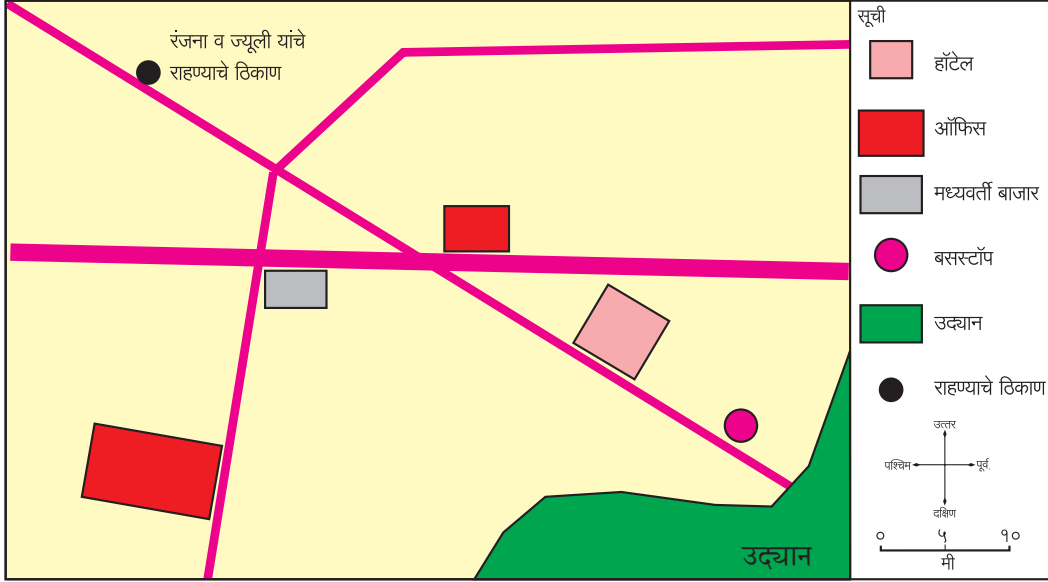
हे नेहमी लक्षात ठेवा

दिशा व उपदिशा या माणसाने ठरवल्या आहेत. त्यासाठी त्याने निसर्गाची मदत घेतली आहे. सूर्य उगवणे-मावळणे, हा त्यांचा मुख्य आधार आहे.

काय करावे बरे

- रंजना व ज्यूली या सहलीसाठी बाहेरगावी आल्या आहेत. त्यांना त्यांच्या राहण्याच्या ठिकाणापासून उद्यानाकडे जायचे आहे. त्यांच्याकडे त्या भागाचा नकाशा आहे.
- १. त्यांच्या राहण्याच्या ठिकाणापासून उद्यानापर्यंतचे अंतर काढायला त्यांना मदत करा.
- २. त्यांच्या राहण्याच्या ठिकाणापासून उद्यान कोणत्या दिशेस आहे ते शोधण्यास त्यांना मदत करा.

आपण काय शिकलो

- उपदिशांची ओळख.
- दिशाचक्र.
- नकाशाची प्रमाणबद्धता.
- नकाशातील अंतर व जमिनीवरील अंतर यांचा संबंध.

स्वाध्याय

- (अ) ठिकाणाचे स्थान किंवा बाजू सांगताना आपण कशाचा वापर करतो ?
- (आ) नकाशात प्रमाण कशासाठी देतात ?

०००

उपक्रम

०००

- माती, कागदाचा लगदा, पुट्टे हे साहित्य वापरून आपल्या परिसराचा उठावाचा नकाशा तयार करा. त्यासाठी शिक्षकांची मदत घ्या.
